

Nekrologi

KAZIMIERZ TYMIENIECKI (1887 - 1968)

W dniu 13 października 1968 r., w wieku 81 lat, zmarł prof. Kazimierz Tymieniecki, jeden z najwybitniejszych historyków polskich, a zarazem jeden z czołowych przedstawicieli poznańskiego środowiska naukowego. Profesor Tymieniecki zapewnił sobie w polskiej historiografii miejsce wybitne i oryginalne. Od pół wieku związany był z Poznaniem, a szczególnie z powstałym w 1919 r. Uniwersytetem Poznańskim. Urodził się w Kielcach 10 grudnia 1887 r., gdzie też zaczął swą edukację szkolną. Z powodu udziału w strajku szkolnym 1905 r. — po nauce w kompletach — gimnazjum kończył w Warszawie. Wcześniej zdradzał żywe zainteresowanie dla przeszłości kraju. Jak sam stwierdza, największy wpływ w początkach kariery naukowej wywarli na Niego, w czasie studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim, Stanisław Krzyżanowski, Karol Potkański i Franciszek Bujak. W 1912 r. Kazimierz Tymieniecki uzyskuje doktorat na podstawie rozprawy, dotyczącej dziejów gospodarczych XII w., o księżęcej majętności w Zagościu, a więc na terenie bliskim rodzinnym stronom nad Nidą. W pracy tej wystąpiły już wszystkie cechy piarstwa prof. Tymienieckiego, m. in. owo tak budzące podziw, a wybiegające naprzód swym nowatorstwem, ścisłe łączenie zagadnień gospodarczych z problematyką społeczną. O swych interdyscyplinarnych powiązaniach pisał prof. Tymieniecki następująco: „W samej metodzie wychodziłem poza sposoby pracy Fustel de Coulangesa, podlegając wpływowi raczej historyków-etnografów. [...] Dzięki tym właśnie metodom mogłem później zbliżyć się bardziej do Ludwika Krzywickiego”.

Po uzyskaniu doktoratu, K. Tymieniecki jedzie na studia zagraniczne do Lipska i Paryża i tam styka się z tak wybitnymi historykami, jak Karol Lamprecht i Franciszek Simiand. Wraca do Warszawy, gdzie przez pięć lat prowadzi na szeroką skalę zakrojone poszukiwania archiwalne dotyczące dziejów społeczno-gospodarczych średniowiecznego Mazowsza. Wyniki tych poszukiwań są jednak znacznie szersze, bowiem prof. Tymieniecki przez pryzmat niewykorzystywanych dotąd źródeł sądowych z XV w. spojrzal na pewne podstawowe prawidłowości struktury i rozwoju polskiego społeczeństwa średniowiecznego. W 1919 r. powołany został do organizującego się Uniwersytetu w Poznaniu i odtąd Swą twórczość — jak wspominaliśmy — ściśle związał z tym miastem i tą uczelnią.

Pracował do ostatnich chwil życia. Nie doczekał, niestety, ukazania się drukiem trzeciego tomu *Historii chłopów polskich*, których tom pierwszy ujrzał światło dzienne w 1965, a drugi w 1966 r. W dziele tym prof. Tymieniecki ujął w sposób syntetyczny, a zarazem pełny nowych analiz jeden z zasadniczych kierunków Swego piarstwa historycznego. To ostatnie dzieło doskonale odzwierciedla mistrzowski sposób prowadzenia analizy, a jednocześnie zrozumienie dla ujęć szerszych i teoretycznych.

Zasięg chronologiczny prac prof. Tymienieckiego był ogromny. Pod względem chronologicznym obejmowały one całość dziejów Polski na szerszym tle aż do przełomu średniowiecza i czasów nowożytnych. W toku pracy prof. Tymieniecki stopniowo rozszerzał zakres swych badań również terytorialnie. Dzieje różnych regio-

nów polskich, w tym ze szczególnym zainteresowaniem Śląska i Pomorza, rozpatrywał na szerokim tle słowiańskim i ogólnoeuropejskim. Obok spraw wsi i rolnictwa z równą pasją badawczą podejmował problemy miast i rzemiosła.

Mimo tego szerokiego wachlarza zainteresowań naukowych prof. Tymienieckiego nietrudno znaleźć nić przewodnią wiążącą wszystkie Jego badania. Tą nicią przewodnią lub ideą wspólną jest dążenie do pokazywania twórczych sił narodu polskiego. Jedną ze swych najlepszych prac, podsumowujących warszawski okres badań, prof. Tymieniecki zatytułował: *Procesy twórcze formowania się społeczeństwa polskiego w wiekach średnich* (1921). Świadome wysunięcie na czoło tej idei miało decydujące znaczenie dla całej twórczości prof. Tymienieckiego, a jednocześnie sprawiło, że Jego badania stały się wyjątkowo celnym argumentem w walce z rozwijanymi od dziesiątek lat uroszczeniami nauki niemieckiej wyolbrzymiającej rolę żywiołu niemieckiego na ziemiach polskich w średniowieczu. Profesor Tymieniecki stanął w czołowej grupie historyków — pracujących w dużym stopniu w Poznaniu — usiłujących dotrzeć do prawdy o polskich dziejach starożytnych i średniowiecznych, by uwolnić ich obraz od zniekształceń zawartych w licznych pracach obcych, szczególnie niemieckich. Już w początkowym okresie swego pobytu w Poznaniu organizuje napisanie pierwszej syntezy dziejów Wielkopolski oraz zakłada pierwsze polskie pismo historyczne (*Roczniki Historyczne*), jako przeciwwagę dla wychodzących w okresie zaborów (a także później) periodyków niemieckich.

Idea „procesów twórczych” widoczna jest we wszystkich tematycznych grupach prac profesora Tymienieckiego. W badaniach nad dziejami wsi i chłopów wskazuje na bogactwo form życia agrarnego oraz sprowadza do właściwych wymiarów zjawisko zwane kolonizacją na prawie niemieckim. Wskazuje, że kolonizacja ta była ruchem przede wszystkim organizacyjno-gospodarczym, a tylko w małym stopniu osadniczo-etnicznym. Jednocześnie zwraca uwagę, że wcześniej już wykształcały się polskie formy tego ruchu.

Równie silnie idea „procesów twórczych” wystąpiła w studiach Tymienieckiego nad miastami i rzemiosłem. Profesor Tymieniecki był pierwszym, który zaatakował tzw. kolonialną teorię powstawania miast na ziemiach polskich, w świetle której początek miasta wiązany był z przeniesieniem miasta na tzw. prawo niemieckie i napływem niemieckich osadników. Już w 1919 r. opublikował rozprawę pt. *Zagadnienie początków miast w Polsce*, potem pracę o podgrodzich w północno-zachodniej Słowiańszczyźnie (1922), a następnie studium pt. *Organizacja rzemiosła wczesnośredniowiecznego a geneza miast polskich* (1955). W pracach tych prof. Tymieniecki stosował szeroko metodę porównawczą. Pisał na ten temat: „Obrońca polskości miast nie dotyczyła [...] jedynie samych ich początków, lecz rozciągała się również na dalszy ich rozwój. W ten sposób rozumiałem od początku moją walkę z teorią przeciwną, nazwaną przeze mnie kolonialną” (1956).

Profesor Tymieniecki stale miał na uwadze moment kontynuacji w historii. Dlatego idąc ku czasom nowożytnym jednocześnie kierował swą uwagę wstecz, szukając genezy zjawisk późniejszych. To skierowało Jego warsztat naukowy do badań nad dziejami Słowiańszczyzny i miejscem ziem oraz ludów polskich na tym obszarze. Już w dziele pt. *Spółczesność Słowian lechickich* (1928) doszedł do granic średniowiecza i starożytności. Zajął się początkami Polan (1939), opublikował wiele studiów poświęconych poszczególnym plemionom czy ludom: Lędzianom (1946), Wenetom (1948, 1957), Lugion i Swewom (1950, 1951), Gotom (1952), Uerizanom Geografa Bawarskiego (1956), Neurom (1955), Słowianom Zachodnim (1957), Wiślanom (1960). Opublikował również dzieło o wielkiej wadze syntetycznej pt. *Ziemie polskie w starożytności* (1951). Ten nurt badań ukazywał najdawniejsze społeczeństwo ziem polskich aż do czasów, gdy zaczęły się na naszych ziemiach procesy powstawania państwa. Procesy te zawsze nader żywo interesowały prof. Tymienieckiego aktywnie uczestniczącego w ruchu naukowym związanym z obchodami Tyśiąclecia Państwa Polskiego. Położył tu duże zasługi autorskie i redaktorskie.

Badania i życie prof. Tymienieckiego tworzyły harmonijną całość. Są jednocześnie programem dalszych prac nad procesami i siłami twórczymi polskiego społeczeństwa.

Zainteresowania i prace naukowe prof. Tymienieckiego wiązały się ściśle z tymi ideami oraz potrzebami, z których wyrósł Instytut Zachodni. Był też jednym z twórców tej placówki, następnie przez wiele lat aktywnie uczestniczył w pracach Kuratorium IZ, w wydawnictwie IZ opublikował *Dzieje Niemiec do początku ery nowożytnej* oraz szereg zasadniczych artykułów na łamach „Przeglądu Zachodniego”. Prof. K. Tymieniecki był członkiem-założycielem i członkiem honorowym Instytutu Zachodniego.

Jerzy Topolski

TADEUSZ SILNICKI (1889 - 1968)

Dnia 18 grudnia 1968 r. zmarł po krótkiej chorobie prof. dr Tadeusz Silnicki, profesor prawa kanonicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, wybitny badacz i znawca historii kościoła w Polsce, wieloletni członek Instytutu Zachodniego.

Urodził się 5 października 1889 r. w Wierzchosławicach, w woj. krakowskim. Po ukończeniu gimnazjum, wstąpił na Uniwersytet im. Jana Kazimierza we Lwowie. Początkowo studiował prawo, potem uczęszczał jeszcze na wykłady i seminaria historyczne. W latach 1908 - 1913 brał udział w seminarium historyczno-prawnym Oswalda Balzera. Z badań podjętych na tym seminarium powstała pierwsza publikacja T. Silnickiego poświęcona prawu elekcji królów w dobie jagiellońskiej (*Studia nad historią prawa polskiego* t. 5, 1913, ss. 153 - 276), będąca Jego rozprawą doktorską. Równocześnie do 1914 r. był asystentem historyka, prof. Jana Bołoz-Antoniewicza.

Po I wojnie światowej skryształizowały się ostatecznie zainteresowania naukowe T. Silnickiego. Rozpoczął on specjalizację w zakresie prawa kanonicznego i historii kościoła. Dlatego też w latach 1920 - 1928 uczestniczył w seminarium prawa kościelnego, prowadzonym na Uniwersytecie Lwowskim przez Władysława Abrahama. W 1924 r. zostały mu powierzone obowiązki asystenta przy katedrze kierowanej przez prof. Abrahama, dzięki którego staraniom T. Silnicki uzyskał też stypendium rządu Republiki Francuskiej. W ramach tego stypendium uzupełniał swoje wykształcenie kanoniczne w Paryżu u profesorów P. Fourniera (Sorbona) i R. Génestala (*Écoles des Hautes Études*). Po powrocie do Polski, T. Silnicki habilitował się na Uniwersytecie Lwowskim na podstawie pracy *Organizacja archidiaconatu w Polsce* (Lwów 1927) i na tymże Uniwersytecie uzyskał prawo *veniam legendi*.

Od roku akademickiego 1928/1929 T. Silnicki kierował katedrą prawa kościelnego przy Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego, co trwale związało Go z Poznaniem. Odtąd aż do 1939 r. T. Silnicki prowadził tu seminarium prawa kanonicznego. Zajęcia dydaktyczne przeplatały się z corocznymi prawie wyjazdami zagranicznymi, w czasie których Profesor przeprowadzał kwerendy źródłowe i zapoznawał się ze zbiorami archiwów i bibliotek naukowych Austrii, Belgii, Francji, Hiszpanii, Holandii, Niemiec i Włoch. Rezultatem tych badań był szereg drobniejszych prac, dotyczących recepcji prawa kościelnego w średniowiecznej Polsce (część z nich została przedrukowana w zbiorze pt. *Z dziejów kościoła w Polsce*. Pax, Warszawa 1960). Równocześnie T. Silnicki rozpoczął badania nad ustrojem kościelnym Śląska. Ich podsumowaniem był pierwszy w historiografii polskiej zarys historii i ustroju kościoła na tym terenie (*Dzieje i ustroj kościoła na Śląsku od najdawniejszych czasów do r. 1400*. W: *Historia Śląska* t. 2, z. 1. Kraków 1939; wyd. 2 uzupełnione — Pax, Warszawa 1953).